

РЕЦЕНЗІЇ

Харлан О. Д.,
доктор філологічних наук,
Бердянський державний педагогічний університет

ПІЗНАТИ СЕБЕ ЧЕРЕЗ ІНШОГО:

Рецензія на монографію О. Г. Павленко “«Розмикання меж...» (Авторські концепції перекладацтва другої половини ХХ століття: компаративний аспект)” (К. : Логос, 2015. – 452 с., 8 с. іл.)

Сучасне порівняльне літературознавство охоплює все більше напрямків. Поряд із основними галузями класичної компаративістики: порівняльно-історичні дослідження, рецептивна естетика, типологічне дослідження літератури – активно функціонують інтертекстуальні, інтермедіальні, інтеркультуральні студії, імагологія тощо. Монографія Олени Павленко присвячена одному з важливих розділів літературної компаративістики – перекладознавству. Як відомо, теорія перекладу художнього твору є предметом вивчення двох наукових галузей: прикладної лінгвістики та порівняльного літературознавства; вона пов'язана з багатьма суміжними дисциплінами: філософія мови, зіставна лінгвістика, соціолінгвістика, психолінгвістика, семіотика, теорія літератури, герменевтика художнього тексту, етнопсихологія, культурна антропологія, теорія міжкультурної комунікації тощо. У науковій праці художній переклад англійської прози другої половини ХХ століття, завдяки логічній структурованості, є можливість розглянути на рівні теоретичних і практичних проблем.

У першому розділі “Переклад як предмет порівняльного літературознавства у постколоніальну добу” увага звертається на художній переклад у динаміці літературознавчих інтерпретацій: йдеться про таку сучасну тенденцію художнього перекладу як переорієнтацію комунікативної парадигми; переклад визначається як проникнення в контекстуальну мережу іншої культури через дихотомію “Я” та “Інший”; окремо з'ясовуються особливості перекладу як засобу естетичного опору. Дослідниця визначає стосунки автора і перекладача як діалог “автопортретів”, характеризуючи їх як суб'єктів переговорного процесу та пропонуючи власне бачення усвідомлення перекладацьких інтенцій у науковій традиції.

Апелюючи до наукового й художнього авторитету Умберто Еко, авторка монографії наголошує, що “«висхідною точкою» перекладу є текст з його конструктивною здатністю до множинних тлумачень, в яких «різні його деталі» нанизуються, переплітаються й перегукуються, створюючи простір для нових прочитань” (с. 116). З-поміж широкого діапазону дефінітивних характеристик поняття перемовин (переговорів)

вона використовує найбільш науково вивірені. Зокрема, визначає п'ять основних методів проведення переговорів: домінування, ухилення, поступка, компроміс, співпраця. Залежно від мети суб'єктів переговорного процесу (автора і перекладача) пропонує розрізняти і функції перемовин: інформаційну, комунікативну, регулятивну, контролю та пропаганди.

Другий розділ “Художній переклад у літературному процесу другої половини ХХ століття: методологічні конфігурації” з'ясовує філософсько-естетичні засади українського літературного процесу 1950 – 1990 років та явище шістдесятництва; визначає місце перекладацтва в контексті стильових конфігурацій української прози другої половини ХХ століття; подає характеристику художніх перекладів англійської прози цього періоду як “актив вибору”. Аналізуючи явище шістдесятництва, дослідниця особливу увагу звертає на майстрів художнього перекладу: старшого покоління – М. Лукаш, Г. Кочур, Б. Тен, молодшого – А. Перепадя, А. Содомора, Р. Доценко, Ю. Лісняк, О. Сенюк, Є. Попович, І. Стешенко, В. Шовкун, М. Дмитренко, О. Терех. Серед найбільших досягнень у царині англо-українського художнього перекладу авторка називає “Тисячоліття: переклад у державі слова” М. Москаленка (1995), “Концептуально-методологічні засади сучасного українського поетичного перекладу” Л. Коломієць (2004), курс лекцій “Історія й сьогодення українського поетичного перекладу (ХІХ–ХХ століття)”, монографію “Український художній переклад: між літературою і націєтворенням” М. Стріхи (2006), “Історія українського перекладознавства ХХ сторіччя” Т. Шмігера (2009). Окрему увагу звертає на матеріали рукописних фондів та текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, де серед багатьох інших зберігаються архівні матеріали і автографи рукописних записів видатного українського перекладача й теоретика перекладу М. Москаленка.

У третьому розділі “Художній переклад другої половини ХХ століття з погляду феноменології і персонології” пропонуються своєрідні портрети перекладачів: аналізується феномен творчості Ростислава Доценка, розшифровується перекладацький код Юрій Лісняка, досліджується інтеркультурна модель перекладу Миколи Дмитренка. Так, авторка монографії звертає увагу, що серед висунутих Р. Доценком “принципів власної перекладацької концепції виступили категорична відмова від послуг підрядника, а також його особисте переконання ніколи не перекладати на замовлення” (с. 302), однією зі зворушливих сторінок творчого шляху Ю. Лісняка, в перекладах якого вийшли прозові твори світової класики з англійської, німецької, чеської, словацької мов, що охопили часовий простір кількох століть, вважає перекладацьку працю в умовах заслання. Важливим вважаємо залучення особистого архіву Г. Лозинської для висвітлення характеру незвичайної особистості, адже

завдяки йому подаються цитати з неопублікованої статті Ю. Лісняка “Праця перекладача”. А щодо перекладацької діяльності М. Дмитренка, то дослідниця наголошує на унікальній літературній ерудиції автора, тонкому відчутті художнього слова і величезному творчому арсеналі його фантазії, які дозволяють українському читачеві “отримати ті ж самі враження й таке ж саме задоволення від перекладу англійської книги, що й читач, який є представником іншої культури” (с. 362).

Потрібність монографії очевидна: у науковому дослідженні О. Г. Павленко репрезентує незвичайно багатомірне явище художнього перекладу через синтез традиційних і новітніх підходів, акцентуючи на термінологічній гнучкості та відкритості естетичної комунікації за посередництва літературного твору. Особливу увагу авторка звертає на особистість перекладача, наголошує на необхідності залучення до термінологічного обігу традиційних та новітніх поглядів на природу авторства. Загалом високо оцінюємо монографію, що вирізняється багатим фактичним матеріалом, оригінальним підходом до аналізу та вирішення поставлених завдань, високою інформативністю.